

МЕТОДИ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Гайдук В.А.

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

В даній статті проводиться аналіз ефективності застосування різних методів оцінки конкурентоспроможності регіону. Визначено умови, за яких може бути застосований той чи інший метод. Запропоновано перелік показників для побудови найбільш комплексної оцінки конкурентоспроможності регіону та розроблено індикатори рейтингової оцінки інвестиційного потенціалу регіону.

В сучасних умовах розвиток соціально-економічної системи України відбувається дуже швидкими темпами. Це зумовлено, головним чином, інтеграцією в Європейський простір, розвитком ринкових відносин, що спричинює необхідність підвищення конкурентоспроможності української економіки. Для реалізації цього складного завдання необхідний постійний взаємозв'язок всіх складових національної економічної системи. Саме тому стабільний розвиток економічних відносин є можливим лише у випадку комплексного розвитку регіонів України.

Питання оцінки і підвищення конкурентоспроможності регіону досліджували багато науковців, зокрема їх висвітлили у своїх працях В.В. Антонов, І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, А.Г. Гранберг, Л.М. Зайцева, Г.Б. Поляк та ін. Проте, незважаючи на численність досліджень у напрямку визначення економічного розвитку регіонів, їх потенціалів, проблеми розробки ефективної та чіткої методики оцінки конкурентоспроможності регіону в українській науковій думці досліджені не достатньо.

Саме це обумовлює завдання даної роботи: обґрунтувати методику оцінки конкурентоспроможності регіону, виявити її проблеми і недоліки, розробити напрямки її удосконалення.

Проведення оцінки конкурентоспроможності регіону є досить складним процесом, так як існує досить високий ступінь ризику невірної оцінки, можемо отримати лише імовірнісний результат. Для її проведення застосовуються багато методів та інструментів.

Важливим етапом оцінки конкурентоспроможності є визначення співвідношення монополії та конкуренції в регіоні. Для цього необхідно визначити кількість монополістів в регіоні, проаналізувати їх сукупний та індивідуальний вплив на розвиток економіки в регіоні та країні в цілому.

Кожен регіон характеризується спеціалізацією з тієї чи іншої галузі, тому залежно від переважаючих галузей виробництва чи комплексів у регіоні визначається рівень його монополізації по виробництву. Вихідною є саме перевага галузей виробництва в регіоні. Найбільший ступінь монополізації – в чорній і кольоровій металургії як в Донецькому регіоні, так і по країні в цілому. Тобто дані підприємства здійснюють суттєвий вплив не лише на розвиток внутрішньорегіональних, міжрегіональних зв'язків, але і на формування світових господарських відносин. Крім того, високий ступінь монополізації у хімічній промисловості. Натомість, досить розвинутими конкурентними відносинами характеризується легка, харчова промисловості, лісотехнічна галузь. Таким чином, регіони, де високий ступінь монополізації мають змогу контролювати не лише регіональний ринок, але і національний. Проте, враховуючи складність переходу економіки України до нових ринкових умов, важливе комплексне поєднання монополізації та конкуренції на ринках, тобто і надмірна монополізація виробництва регіону, і мала монополізація виробництва регіону скорочують його конкурентні можливості [1].

Методика оцінки конкурентоспроможності регіону передбачає формування та узгодження конкурентних стратегій. Важливим етапом при цьому є вибір стратегії, яка, на нашу думку, повинна бути спрямована на максимальну реалізацію економічного потенціалу та забезпечення максимальної ефективності розвитку регіону.

Найбільш ефективною у сучасних ринкових умовах є інноваційна стратегія, спрямована на максимальну реалізацію інвестиційно-інноваційного потенціалу регіону, що дозволяє регіону виходити на міжрегіональний конкурентний ринок з інноваційними технологіями, інноваційними товарами, послугами. При такій стратегії відбувається вертикальна інтеграція, реалізується синергетичний ефект об'єднання зусиль учасників конкурентного процесу регіону [5]. Проте, при виборі будь-якої стратегії регіон втратить ті конкурентні переваги, які властиві

іншій стратегії і не притаманні обраній. Тобто слід врахувати всі позитивні та негативні сторони тої чи іншої стратегії, оцінити їх, проаналізувати співвідношення можливих втрат і очікуваних результатів та обрати стратегію.

Існує декілька підходів до оцінки конкурентоспроможності регіону: непрямі (викладені вище), математичні та ін. Наприклад, можна провести оцінку, використовуючи оцінку людського потенціалу регіону, матеріальної бази розвитку, рівня розвитку управління, соціально-політичного стану регіону, його інвестиційної активності. Проте використання даної методики є досить обмеженим: її можна використовувати на лише регіональному рівні, на міжрегіональному рівні її застосування є недоцільним, так як в Україні регіони є досить нерівномірними за своїм соціально-економічним розвитком. Так, значно різняться за цим показником Донецька та Закарпатська область, немає єдиної об'єднуючої основи регіонального єдиного управління.

Ще один метод оцінки – рейтинговий – є досить обмеженим у застосуванні. Його використання є доцільним при аналізі конкретних складових характеристик конкурентоспроможності регіону. Іноді він застосовується для оцінки внутрішньорегіональної конкурентоспроможності [3].

Зазначені підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону повинні враховуватися при розробці оптимальної комплексної оцінки. Тільки раціональне поєднання переваг розглянутих методів оцінки конкурентоспроможності регіону може дати позитивний результат і дозволять оцінювати конкурентоспроможність, співвідносити регіони один з одним і, як результат, розробляти програми забезпечення зростання конкурентоспроможності конкретного регіону. Рейтингове порівняння не може бути визнане як єдина оцінка стану економіки регіону, але враховувати його необхідно, у тому числі й при визначенні стратегій забезпечення конкурентоспроможності регіону.

Для оцінки конкурентоспроможності регіону доцільно проводити оцінку якості управління бюджетом. При цьому слід враховувати доходи з трансфертами, податковими надходженнями тощо і витрати бюджету, його дефіцит, позабюджетні фонди. Такий підхід може дати оцінку лише фінансового потенціалу регіону, проте не може оцінити конкурентоспроможність регіону в цілому. Лише введення додаткових даних розширює можливості оцінки конкурентоспроможності регіону.

До таких додаткових даних відносяться:

- кредитна заборгованість бюджету по оплаті праці,
- прострочена кредиторська заборгованість бюджету по оплаті комунальних послуг,
- середній рівень оплати комунальних послуг населенням,
- середній тариф на електроенергію для промислових підприємств, населення,
- прострочена кредиторська заборгованість бюджету по оплаті паливно-енергетичних ресурсів,
- розмір податкових пільг, наданих регіоном підприємствам, розташованим на його території [2].

Використання даних показників дозволяє значно поглибити аналіз фінансового потенціалу регіону, дослідити сучасне фінансове становище в регіоні.

Позитивним моментом при такому аналізі є те, що оцінка конкурентоспроможності буде представлена у вигляді тенденцій, на основі яких досить просто виявити складності та ризики, які існують при підвищенні конкурентоспроможності будь-якого регіону. На основі проведеної оцінки можна буде визначити проблеми і перспективи зростання цієї конкурентоспроможності.

Таким чином, визначальну роль в оцінці конкурентоспроможності регіону покликані зіграти фінансові показники регіональної економіки і якість управління регіональним бюджетом. Дуже важливу роль при цьому відіграють аналітичні, розрахункові показники.

Однак оцінити конкурентоспроможність регіону тільки за цією методикою просто неможливо. Тільки сукупна оцінка з урахуванням рівня використання потенціалів регіону, ступеня використання цих потенціалів, значущості для регіону монопольних виробництв, вибору конкурентної стратегії дозволить підсилити науковість оцінки конкурентоспроможності регіону. Використання ж рейтингів регіону за різними його характеристиками у зіставленні з іншими регіонами України дозволяє розширити підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону.

Розрахунок конкурентоспроможності регіону може бути здійснений за такими коефіцієнтами:

1. питома вага сукупного боргу регіону до обсягу бюджету регіону. Цей коефіцієнт має орієнтир – менший чи дорівнює одиниці, тобто $K1 < 1$;

2. відношення витрат по обслуговуванню сукупного боргу регіону до усіх витрат бюджету регіону – $K2 < 0,15$;

3. відношення дефіциту бюджету регіону до сукупного доходу цього бюджету – $K3 < 0,15$;

4. відношення поточних витрат бюджету регіону до його доходів – $K4 < 1$;

5. питома вага кредитів, виданих юридичним особам регіоном, у загальних витратах бюджету регіону – $K5 < 0,03$ [4].

Важливим фактором при оцінці конкурентоспроможності регіону є наявність нормативної бази та граничних значень найважливіших показників соціально-економічного стану регіону [6].

Коливання даних значень являє собою прийнятний ступінь ризику. Зрозуміло, що чим ближче аналізований показник до оптимального нормативного рівня, тим менший ризик, і навпаки. Врахування величини тих чи інших показників дає змогу підвищити конкурентоспроможність регіону у міжрегіональних відносинах.

В сучасних умовах особливо важливою є оцінка інвестиційного потенціалу регіону, його інвестиційної привабливості, адже саме цей показник є визначальним для розвитку економіки регіону та країни в цілому. Оцінка конкурентоспроможності регіону, що здійснюється різними методами, із залученням різних показників, як правило, дає різні значення цієї конкурентоспроможності. У зв'язку з цим значущою є рейтингова оцінка інвестиційного потенціалу регіону, зважена за такими індикаторами:

- споживча оцінка інвестиційного потенціалу;
- трудова оцінка цього потенціалу регіону;
- інтелектуальна оцінка цього ж потенціалу;
- виробнича оцінка;
- інфраструктурна оцінка;
- фінансова оцінка;
- інноваційна оцінка;
- інституціональна оцінка;
- природно-ресурсна оцінка.

Врахування всіх показників дозволить виявити дійсне становище регіону в умовах міжрегіональної конкуренції в країні, визначити конкурентну позицію та привабливість регіону.

Отже, при оцінці конкурентноздатності регіону слід враховувати такі аспекти:

По-перше, значення інвестиційного потенціалу регіону при виявленні реальної конкурентоспроможності регіону є домінуючим.

По-друге, усі названі індикатори досить повно представляють потенціал регіону в цілому, конкурентну привабливість, а, отже, конкурентоспроможність визначеного регіону.

Таким чином, розглянуті підходи до оцінки конкурентоспроможності регіону повинні враховуватися при розробці оптимальної комплексної оцінки. Тільки раціональне поєднання переваг розглянутих методів оцінки конкурентоспроможності регіону може дати позитивний результат і дозволити оцінювати конкурентоспроможність, співвідносити регіони один з одним і, як результат, розробляти програми забезпечення зростання конкурентоспроможності конкретного регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонов В.В., Зайцева Л.М. Методика комплексної оцінки соціально-економічного розвитку області та її адміністративно-територіальних одиниць (на прикладі Дніпропетровської області). – Дніпропетровськ.: ДРІДУ НАДУ, 2004. – 36 с.
2. Герасимчук З.В., Вахович І.М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.
3. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для вузов. – М.: ГУ ВШЭ, 2001. – 495 с.
4. Поляк Г.Б. Территориальные финансы: Учеб. пособие. – М.: Вузовский учебник, 2003. – 478 с.
5. Ларина Н.И., Кисельников А.А. Региональная политика в странах рыночной экономики. Учеб. пособие. НГАЭиУ – М.: Экономика, 2003. – 172 с.
6. Чижов Л.П. Удосконалення розробки регіональних інвестиційних програм // Фінанси України. – 2000. – №9. – С. 87-89.